

УДК 330.35 (477)

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ІНФЛЯЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Комар Т.В., аспірантка, ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

У статті досліджуються основні етапи економічного розвитку країни та інфляційного процесу за 1991-2010 роки. Проаналізовані чинники, які провокують зростання рівня інфляції, а також чинники які сприяють чи гальмують економічне зростання. Досліджена динаміка зміни валового внутрішнього продукту в залежності від зміни темпів інфляції. Виявлені фінансові аспекти впливу інфляції на економічне зростання.

Ключові слова: інфляція, економічне зростання, валовий внутрішній продукт, інвестиції, грошові доходи домогосподарств, споживчі витрати.

ВСТУП

Досягнення високого та стабільного економічного зростання за умови низької інфляції — є одним з головних завдань макроекономічної політики держави. Адже, економічне зростання — це узагальнюючий критерій результативності функціонування національної економіки. Інфляція ж являє собою економічне явище, яке виникає у зв'язку з диспропорційним розвитком суспільного відтворення, механізмом розвитку якого виступає сукупний попит і пропозиція.

В зв'язку з цим питанню причинно-наслідкових зв'язки інфляції та економічного зростання присвячена велика кількість робіт та дискусій. Серед вчених, які займалися цією проблематикою, це А. Алексєєв, В. Геєць, А. Іларіонов, О. Мельник, П. Нікіфоров, І. Розгон, С. Черниченко. Проте, серед економістів немає єдності в поглядах на однозначний характер впливу інфляції на економічне зростання.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження основних етапів економічного розвитку країни та інфляційного процесу за 1991-2010 роки, аналіз чинників, які провокують зростання рівня інфляції, а також чинників які сприяють чи гальмують економічне зростання, дослідження динаміка зміни валового внутрішнього продукту в залежності від зміни темпів інфляції а також виявлення фінансових аспектів впливу інфляції на економічне зростання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для дослідження сутності причинно-наслідкових зв'язків інфляції та економічного зростання розглянемо динаміку розвитку економіки України за період її незалежності, тобто з 1991 по 2010 роки.

Головні етапи економічного розвитку можна класифікувати наступним чином:

- 1991-1997 — період стрімкого падіння виробництва;
- 1998-1999 — період відносної стабілізації;
- 2000-2007 — період піднесення з високими темпами приросту ВВП;
- 2008-2010 — період фінансової кризи.

Охарактеризуємо кожен з вище зазначених періодів, звертаючи увагу на чинники та динаміку інфляції та економічного зростання.

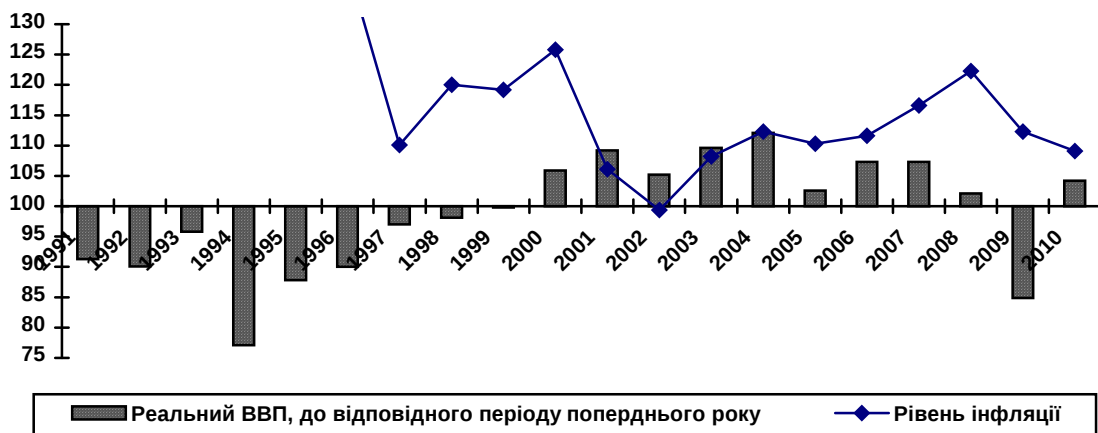

Рис. 1. Темпи зростання реального ВВП та в Україні та рівень інфляції, %

Перший етап — період стрімкого падіння виробництва (1991-1997 рр.).

Інфляційні процеси 1991-1993 рр. мали найвищі темпи. Також 1991 рік відзначився появою відкритої інфляції. Уряд прагнучи знизити надлишковий попит, взяв курс на лібералізацію цін, щоб трансформувати приховану інфляцію у відкриту. Рівень інфляції у 1991 році сягнув 390%.

На фоні прискорення загальноекономічного спаду у 1991 році урядом України на початку 1992 р. було вирішено запровадити інфляційну політику так званого типу «шокової терапії», метою якої було як найшвидше лібералізувати економіку шляхом, по-перше, подальшого «вивільнення» цін, а по-друге, ліквідації державних монополій у сфері зовнішньої торгівлі. В умовах ринкової лібералізації державні та комерційні монополісти почали збільшувати ціни в десятки і сотні разів [1, с. 5].

Розвиток інфляційних Підсилює в цей період процесів ще й діяльність Національного банку України (НБУ), а саме значні кредитні емісії. Так лише за I квартал 1993 року для підтримки галузі АПК було надано 1 трл. крб. пільгових кредитів під 30% річних, хоча облікова ставка вже була підвищена до рівня 80% річних.

В умовах значної кредитної емісії в економіці України поглиблюється платіжна криза. Причиною цього є відсутність державного контролю за витрачанням коштів на державних підприємствах. За цих умов більшість коштів зосередилася у приватному секторі, а у державному з'явилась криза неплатежів. Все це лише призводило до порушення рівноваги та поглибленню інфляційних процесів не лише у відкритій формі, а й у прихованій. Внаслідок цих процесів річний темпи інфляції сягнули неймовірних розмірів 1992 р. — 2100%, 1993 — 10256%.

Вище зазначені події відбулися на рівні валового внутрішнього продукту (ВВП), оскільки в період значного зростання цін, швидкими темпами знецінюється національна грошова одиниця, що призводить до зниження рівня сукупних заощаджень всередині країни, та зміни структури кредитів (частка короткострокових кредитів зростає). Так, у 1992 році частка короткострокових кредитів становила 94,9%, а в 1993 році — 97,2%, і як наслідок зменшення інвестицій у ті галузі де термін окупності 5 та більше років. Починаючи з 1991 року виробництво металорізальних верстатів скоротилося у 92,5 рази (з 37 тис. штук до 400), тракторів в 26,5 рази (з 106 тис. штук до 4 тис.), телевізорів у 25 разів [2, с. 22].

Зростання цін на сировину, матеріали, комплектуючі призводили до зростання витрат виробництва. Амортизаційні відрахування, втрачаючи реальну вартість, вже не могли оновлювати основні виробничі фонди, що призводило до звуження виробництва. Рівень зношеності основних виробничих фондів наблизився до 60%, а частка використання застарілих фондів становила близько 70% (у будівництві — 40,3%, промисловості — 41,8%, сільському господарстві — 26,6%). Крім того, 40% основних виробничих фондів служать більше 20 років і ще 40% від 10 до 20 років [3, с. 243].

Різко скоротився середній дохід населення (у 2,7 рази), відповідно знизилася його купівельна спроможність і відбулася переорієнтація споживчого попиту на продукти харчування та предмети першої необхідності. Структурне трансформування, яке спостерігалось, відобразилося в уповільненні економічного зростання у країні. Так, у 1991 році рівень ВВП склав (-8,7%), а у 1994 році — (-22,9%), хоча рівень інфляції у 1994 році значно скоротився і становив 501%, водночас, різко зросло безробіття (у тому числі і приховане).

Головним завданням макроекономічної політики, починаючи з 1995 року стало приборкання високої інфляції та утримання її на відповідному рівні. Продовження політики лібералізації цін та прискорення формування ринкового механізму, зниження дефіциту державного бюджету розпочалось з різкого скорочення адміністративного впливу на ціноутворення (у лютому було «відпущено» ціни на транспорт та газ), зменшення субсидій споживачам (підвищено ціни на комунальні послуги таким чином, що споживачі покривали 20% їхньої вартості, в травні — 30%, а у вересні — 40%) та державних дотацій виробникам. Наслідком жорсткої монетарної політики було значне сповільнення темпів інфляції — з 121,2% (січень 1995 року) до 104,6% (грудень 1995 року). За підсумками 1995 року рівень інфляції зупинився на позначці 281,7%, при середньомісячному рівні 109,0%.

Але не дивлячись на це, продовжується падіння виробництва та сукупного попиту. Так рівень ВВП 1995 року становив (-12,2%), а у 1996 році — (-10%). У 1997 році вперше за весь період відбувається зростання споживчого попиту та уповільнення падіння виробництва (-3,2%), а наприкінці 1997 року — на початку 1998 року почалося навіть певне його зростання. Цьому процесу сприяло зростання співвідношення грошової маси до ВВП з 5,1% до 7,1% по готівці, з 6,2% до 8,1% — по грошовій базі та 11,6% до 14,3% по агрегату M2; пожвавлення кредитної активності (реальні кредитні вкладення зросли на 13,8%); зменшення заборгованості з виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери (з 994 млн. грн. наприкінці 1996 року до 717 млн. грн. у кінці 1997 року). Крім того у зв'язку з уповільненням темпів інфляції (в 1996 році — 139,7%, 1997 — 110,1%) знизилася і

швидкість обігу грошей із 24,6 оберта в 1996 році до 17,1 у 1997 році по готівці та по агрегату М2 з 13,1 до 9,6 оберта [4, с. 43-44].

Загалом, виходячи з рисунку 1, ми бачимо, що починаючи з 1991 по 1998 рік економічне зростання зменшилось майже на 60% в порівнянні з 1990 роком і весь цей час це падіння супроводжувала гіперінфляція.

Другий етап — період відносної стабілізації (1998-1999 рр.)

Стадію тривалого економічного спаду, в яку Україна ввійшла після 1991 року вдалося зупинити тільки в 1998-1999 роках, коли темпи приросту ВВП становили $-1,9$ і $-0,2\%$ відповідно. І хоча показник динаміки приросту (падіння) ВВП у 1998 році значно гірший за показник 1997 року, це скоріше пояснюється кризою у Південно-Східній Азії та Росії, підтверджуючи високу залежність української економічної системи від зовнішнього постачання, зокрема, енергоносіїв та від зовнішнього фінансового ринку.

Незважаючи на те, що рівень інфляції в Україні за підсумками 1998 року зріс до 120% , а в 1999 році становив $119,2\%$, проти $110,1\%$ у 1997 році темпи падіння економічного зростання зменшувалися. Цьому процесу сприяла девальвація гривні, яка відбулася у 1997-1998 рр. (що дозволило швидко досягти цінової конкурентоспроможності економіки), наявність вільних виробничих потужностей, які простоювали в роки кризи, а також дешева робоча сила, заборгованість по заробітній платі, неплатежі до бюджету, величезна кредиторська заборгованість, що стала також своєрідним кредитним ресурсом для виробників. У 1998-1999 роки сприятливим для економічного зростання стало активізація розвитку середнього і малого бізнесу, стабілізація валютного курсу гривні, економічна інтеграція зі світовими ринками, збільшення обсягів експорту, стимулювання внутрішнього попиту, збільшення обсягів кредитів банківської системи у приватний сектор економіки та зростанням доходів населення (з 1263,7 грн. у 1996 р. до 2069,8 грн. у 1999 р.) [5, с. 8-10].

Незважаючи на деякі сприятливі моменти в економічному середовищі країни диспропорція розвитку галузей продовжувався. Так, в 1999 році у промисловості України спостерігалось зростання на рівні 4% , а в таких галузях як сільське господарство — спад на рівні 7% , будівництво — (-8%) , сфера фінансових послуг — (-9%) [6, с. 11]. Це свідчить про те, що чинником економічного зростання в цей період став зовнішній попит, а не внутрішній та в свою чергу призвело до того, що розвиток отримали ті галузі, які з самого початку були орієнтовані на експорт (великі виробники сталі, імпортозаміщувальної харчової промисловості), а підприємства, які були орієнтовані на задоволення внутрішнього попиту, не отримали належної підтримки для активізації їх розвитку.

Отже, на даному етапі (рис. 1), ми спостерігаємо відсутність значного впливу інфляції на процес зростання, адже підвищення темпів інфляції в середньому на 10 в.п. супроводжувалося скороченням темпів падіння ВВП.

Третій етап — період піднесення з високими темпами приросту ВВП (2000-2008 рр.)

2000 рік став першим роком реального економічного зростання $+6,3\%$. В основу цього процесу були закладені чинники попереднього періоду, а саме зростання внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту, підвищення доходів підприємств, зростання цінової конкурентоспроможності країни.

Так, у 2000 році експорт товарів та послуг збільшився на $18,8\%$, що склало 18,1 млрд. дол., а імпорт відповідно — на $18,2\%$ і 15,3 млрд. дол. Позитивне сальдо становило 2,8 млрд. дол. проти 2,3 млрд. дол. 1999 року [7, с. 6]. Демонструє відродження сільськогосподарська галузь, де обсяги виробництва в рослинництві були збільшені на $18,3\%$, продовжує зростати виробництво товарної продукції в промисловості на $12,9\%$. Грошові доходи населення зросли на $40,4\%$ в номінальному вимірі, в реальному на $34,9\%$. Результатом цього стало зростання депозитів домашніх господарств на 2,3 млрд. грн. ($53,4\%$), в тому числі у національній валюті — 1,1 млрд. грн. та в іноземній — 1,2 млрд. грн. Цьому сприяло також і відновлення фінансової стабільності та довіри до національної валюти [8, с. 15]. І все це відбувалося за умов інфляції на рівні $125,8\%$, що на $6,6\%$ вище ніж у 1999 році.

Валовий внутрішній продукт у 2001 році продовжив зростання і становив $109,2\%$ проти $106,3\%$ у 2000 році. В цей рік спостерігалось збільшення інвестицій в основний капітал на $17,2\%$, випереджальне зростання імпорту порівняно з експортом, що дозволило скоротити сальдо балансу товарів та послуг до рівня 0,7 млрд. дол. проти 1,1 млрд. грн. у 2000 році. Позитивні результати дало також зміцнення номінального валютного курсу (з 5,0 до 5,3 грн. за дол. США); зниження темпів інфляції на $19,7$ в.п., що зменшило ціни виплачувальних боргів (адже долар став коштувати менше на $2,5\%$); збільшення потоків грошових ресурсів населення у банківську систему (у національній валюті депозити фізичних осіб зросли більш ніж на 40% , у ВКВ — на 35%); скорочення державного внутрішнього та зовнішнього боргу.

Внаслідок валютної стабілізації, зниження темпів інфляції перерозподілу фінансових ресурсів на користь підприємств зросли об'ємні показники в основних галузях економіки. Так, у машинобудуванні виробництво продукції збільшилося на 18,8%, у харчовій промисловості — на 18,2%, у легкій промисловості — на 13,8%, також спостерігалось зростання валової продукції сільського господарства на 9,9%.

Ще одним, важливим, фактором економічного зростання стало зростання реальних грошових доходів домогосподарств на 12%, в тому числі заробітної плати на 19%, пенсій на 11%, що в свою чергу розширило роздрібний товарооборот на 12,6% (виробництво народного споживання зросло на 33,5 млн. грн., що на 17,7% більше ніж у 2000 р.) [9, с.642-644].

Але незважаючи на всі позитивні моменти у другому кварталі 2001 року та на протязі 2002 року темпи економічного зростання значно уповільнилися і сягнули позначки 105,2%. Хоча на цей час в країні була дефляція на рівні 99,4%, яка пояснюється зваженою монетарною політикою та високим сальдо поточного рахунку платіжного балансу (більш ніж 3 млрд. дол. на рік), які нейтралізували можливий інфляційний сплеск економіки, а також сприяло припливу іноземної валюти в країну і як результат стабілізації обмінного курсу гривні на рівні 5,33 грн./1 дол. США. Уповільнення економічного росту можна пояснити наступними чинниками:

- погіршення стану державних фінансів. За підсумками 2001 року державний бюджет був не виконаний на 8,6 млрд. грн., або на 20,6%, і це за умови, що зростання ВВП перевищило закладені 4% більш, ніж в 2 рази. Невідшкодованою лишилось також бюджетна заборгованість платникам податку на додану вартість в сумі 5,6 млрд. грн. За підсумками 2002 року доходи бюджету склали лише близько 93% запланованих. В зв'язку з цим було загалом профінансовано: витрати на заробітну плату, грошове забезпечення та соціальні виплати на 99,4%; оплату комунальних послуг та енергоносіїв на 81,7 %; державні централізовані капіталовкладення — на 59,7%. Кредиторська заборгованість установ, які фінансуються з бюджету, зросла на 17,1%;

- погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання. Кількість господарств, які завершили 2001 рік із збитками виросла на 8,6% і становила 43,1%. Чистий прибуток усіх господарств зменшився до 930 млн. грн., проти 1,4 млрд. грн. у 2000 році. Це, насамперед, були наслідки платіжної кризи, яка продовжувала зростати в цей період в Україні [9, с. 643];

- зниження темпів зростання експорту. Зміна ситуації на світових ринках, посилення уваги провідних торговельних партнерів України до захисту власних ринків, поступовий вихід виробництв цих країн із стану рецесії обумовили погіршення умов для експорту з України. Між тим, через відсутність дієвих стратегій підприємств-експортерів та стратегії державної структурної перебудови коштів, отримані національною економікою за період сприятливої кон'юнктури для експорту металопродукції, не було використано належним чином ні на інвестиції в більш технологічні галузі, які могли б досягти конкурентоспроможності на світовому ринку, ні навіть на технологічну модернізацію та інноваційний розвиток самого гірничо-металургійного комплексу.

З початку 2003 р. уряд розпочав «боротьбу з дефляцією», що спричинило зростання споживчих цін до рівня 108,2%. На протязі року бюджетний дефіцит досяг рівня 2% ВВП, що по суті, в середині листопада, стало однією з причин кризи ліквідності на міжбанківському ринку. Подальше підвищення рівня цін, з кінця третього кварталу, можна пояснити значним «розігріванням» економіки, а також підвищенням цін на борошно (72%), хлібобулочні вироби (27%) та інші продукти. Зростання світових цін на метал на фоні зростання попиту на продукцію металургії у середині країни також додало динаміки темпам інфляції додало [10].

Валовий внутрішній продукт в цей період сягнув рівня 109,6%, що на 4,4 в.п. перевищує 2002 рік. Цьому сприяло різке зростання експорту, активізація інвестиційних процесів, продовження Національним банком політики ремонетизації економіки та зростання обсягів банківського кредитування.

У 2004 році, незважаючи на політичну кризу всередині країни, економічне зростання продовжувалося і перевищило показники минулого року на 2,5 в.п., що звичайно нижче, ніж темпи зростання ВВП у 2003 році. Інфляція сягнула рівня 112,3% (+4,1 в.п.). Цьому сприяло подальше проведення експансивної фіскальної та монетарної політики; підвищення бюджетних виплат соціального спрямування (пенсії зросли більш як у 3 рази, а зростання середньомісячної заробітної плати стало випереджати зростання продуктивності праці на 13,4%) (рис. 2); активне залучення коштів нерезидентів для фінансування витрат бюджету через випуск облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що зумовило надходження на валютний ринок країни понад 1 млрд. дол. США, які провокували одночасно ревальваційний тиск на гривню та прискорення інфляційної динаміки на споживчому ринку; скорочення на 11% у 2003 році виробництва в аграрному секторі передбачило продовольчу

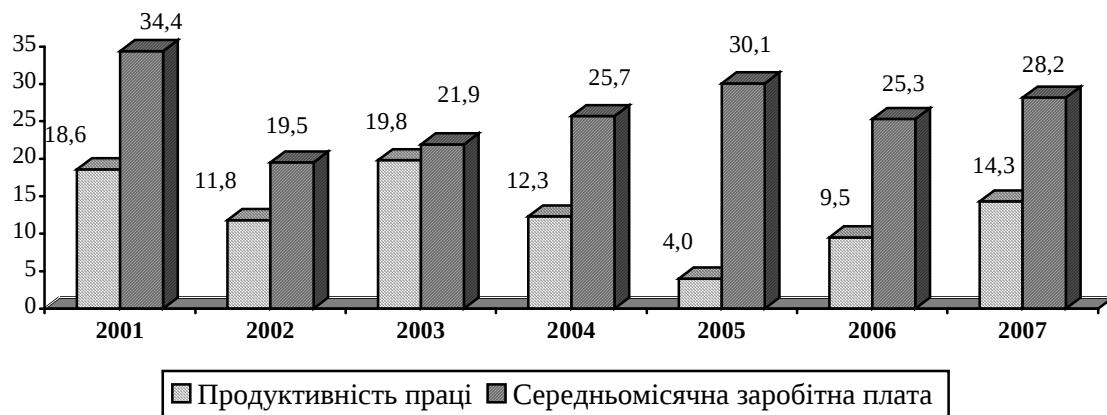

Рис. 2. Динаміка приросту продуктивності праці та середньомісячної заробітної плати в промисловості України у 2001-2007 рр. (у % до попереднього року) [11, с. 10]

кризу в наступних 2004-2005 роках, яка проявилась в загостренні дисбалансів на низці товарних ринків — м'яса та цукру; зростання прямих виробничих та трансакційних витрат через підвищення транспортних та енергетичних тарифів, посилення фіскального тиску, зростання інституційних ризиків тощо.

Основним рушійним фактором економічного зростання 2004 року стало приватне споживання, яке сягнуло 15,8% росту у попередньому році (+12,1% у 2003 році). У IV кварталі рівень споживання зріс на 17,6%, в основі цього лежало зростання реальних доходів населення на 16,8%. А також, потужний розвиток зовнішньої торгівлі та за рахунок цього покращення торгового балансу гарантувало більш ніж 3 % річного росту ВВП [12].

Успадкувавши потужний інфляційний потенціал, який сформувався у виробничій сфері на протязі 2004 року макроекономічні показники в 2005 році різко погіршувалися. Так рівень інфляції становив 110,3%, що є навіть кращим результатом, ніж у попередньому році, а що стосується ВВП, то його темп скоротився на 9,4 в.п. проти 2004 року. Зменшення темпів зростання ВВП у 2005 році пов'язано передусім із погіршенням економічної кон'юнктури для конкретних видів продукції та зменшенням українського експорту. Обсяг ВВП, сформованого за рахунок експорту товарів і послуг, зменшився в 2005 році порівняно із 2004 роком на 13,6 відсотка.

Збереженню внутрішньої монетарної стабільності з одного боку сприяло регулювання валютного курсу, завдяки послабленню попиту на гривню на валютному ринку та скасуванню Нацбанком України обов'язкового продажу банками валютної виручки, але, водночас, це призвело до зниження цінової конкурентоспроможності українських товаровиробників на 15,8%, уповільнився приріст експорту, що призвело до стрімко зростання споживчого імпорту.

Подорожчання національної грошової одиниці сприяло зростанню зовнішніх запозичень, як приватних (за 2005 рік обсяг яких збільшився на 76%), так і муніципальних, що в свою чергу негативно вплинуло на структуру платіжного балансу. Обсяг залучення короткострокових запозичень у 2005 р. зріс у 3,8 разу, причому короткострокова заборгованість, за експертними оцінками, склала близько 13% ВВП.

При цьому збереження високих темпів приросту грошової пропозиції при різкому уповільненні темпів економічного зростання зумовило нагромадження значної наднормативної ліквідності банківської системи.

Розширення видатків уряду на соціальні виплати продовж 2005 року сприяло зазначеному нарощуванню інфляційного потенціалу з боку споживчого попиту, так реальна нарахована заробітна плата зросла на 30,5%, тоді як ВВП лише на 2,7%, а продуктивність праці на 4% (рис. 2). Так, якщо у 2003 році витрати на економіку та соціальні виплати були приблизно на одному рівні (16,1% та 17% відповідно), то в 2005-2006 роках рівновага була порушена: на соціальні виплати направлялося у 2005 році — 28,2% усіх бюджетних коштів і 23,7% в 2006 році.

На протязі 2006 року економічне зростання демонструє ріст і становить 107,3%, що на +4,6 в.п. перевищує аналогічний показник 2005 року. В основі цього процесу, в переважній більшості, лежать збільшення внутрішнього споживчого та інвестиційного попитів.

Протягом 2006 року відбувається прискорення інфляційних процесів: індекс споживчих цін досяг рівня 111,6%, що на +1,3% більше ніж в 2005 році. У цілому першочерговий вплив на зростання ІСЦ

мало підвищення цін на послуги (тарифів) для населення (на 49,4%). Комунальні послуги подорожчали на 85,7%, послуги пасажирського транспорту — на 42,1%. Видатки бюджету переважно спрямовувалися на поточне споживання (поточні видатки бюджету складають понад 90% від загального обсягу). Від'ємне сальдо поточного рахунку платіжного балансу, що в кінці 2006 р. досягло рівня (-1,5%) від ВВП, зумовило зменшення надходжень іноземної валюти на валютний ринок України, яке не компенсувалося навіть активним зростанням припливу іноземних інвестицій, які за січень-березень 2006 року збільшилися в 2,9 разу порівняно з відповідним періодом 2005 року [13, с. 248].

Економічне зростання 2007 році було стабільним і сягнуло рівня 107,6%. Основними чинниками цього процесу залишалися перевищення витрат домогосподарств над заощадженнями та інвестиційний попит.

Інфляція в 2007 році спочатку була невисокою, що пояснюється адміністративним стримуванням цін, приховуванням видатків бюджету та подорожчанням нерухомості, яка зв'язувала зайву грошову масу, проте індекс цін виробників станом на 1 липня зріс вже на 14,3 % з початку року. Зростання у сфері послуг порівняно з 2003 роком становило не менше 20%. На кінець року індекс споживчих цін становив 116,6%, а індекс цін виробників — 123,3%, це стало свідченням того, що потужності були завантажені повніше, ніж у роки порівняльної динаміки. Потенціал виробництва не дозволяв у повній мірі реагувати на існуючий попит, тому досить високі темпи ВВП поєднувалися з високими ціновими показниками [14, с. 15].

Перераховані вище фактори також негативно відзначилися на темпах зростання ВВП лише +0,3% за 2007 рік.

Отже, проаналізувавши період економічного піднесення, можна засвідчити, що зростання темпів ВВП супроводжувалося зростанням темпів інфляції (2000 р., 2003 р., 2004 р., 2006 р., 2007 р.). Це можна пояснити тим, що основним чинником економічного зростання в ці роки було зростання приватного споживання, перевищення витрат домогосподарств над заощадженнями, що в свою чергу підсилювало інфляцію попиту. Лише у 2001 році за умов економічного зростання відбувалося зниження темпів інфляції. Але, навіть в цей рік прямого зв'язку між цими процесами немає, так як в основі кожного з них були фактори, які належали різним сферам.

Четвертий етап — період фінансової кризи (2008-2010 рр.)

Період з 2008 по 2010 роки для економіки України проходить в умовах глобальної фінансової кризи. Окрім значного інфляційного потенціалу минулого періоду, який був однією з причин рівня інфляції у січні-травні 2008 року у 131,1% (у річному вимірі), окремим фактором, що прискорював інфляційну динаміку був стрімкий розвиток кредитування, який у квітні 2008 року сягнув рівня 74,7% в річному вимірі. Інституційна нерозвиненість фінансової системи, змушували виходити банківські установи на зовнішні ринки запозичень. За січень-травень 2008 року приріст кредитів, які надавалися банками фізичним особам, склав 32,0 млрд. грн., що в 1,4 рази більше, ніж у 2007 році. Заходи Національного банку, які були спрямовані на регулювання грошової пропозиції виявилися неієдздатними в умовах відкритості фінансових ринків, а монетарного характеру антиінфляційні заходи лише збільшували потребу в зовнішніх запозиченнях [15, с. 18].

У першому півріччі 2008 року 80% існуючого рівня інфляції було забезпечено підвищенням цін на товари продовольчого асортименту, у другому ж півріччі більшу половину цього показника сформувало зростання цін у житлово-комунальному секторі, а також підвищення цін на непродовольчі товари за рахунок різкого знецінення національної валюти та збільшення соціальних видатків.

Економічне зростання 2008 року характеризується нерівномірністю, а також значним уповільненням темпів росту. За січень – вересень 2008 року, навіть коли ще не було відчутно наслідків кризи, економічне зростання становило 106,3% проти 107,7% за відповідний період 2007 року. Наприкінці року за умов погіршення кон'юнктури на зовнішніх ринках, та зниження споживчого та інвестиційного попиту, спостерігалось зниження темпів реального ВВП, які за 2008 рік становили 102,1% проти 107,9% у 2007 році.

Основним чинником економічного зростання були, як і в попередньому році, суспільні витрати, які хоча і скоротилися проти 2007 року на 1,7 в.п., за рахунок інфляційних очікувань та скорочення реальних наявних доходів, але все ж таки становили 79,2%. Єдиним видом економічної діяльності, за рахунок якого підтримувалося зростання ВВП, було сільське господарство (+17,1%), завдяки врожаю зернових культур. Всі інші галузі демонстрували падіння: харчова промисловість — (-0,9%), металургійна промисловість — (-10,6), добувна промисловість — (-2,4%), нафтопереробна промисловість — (-15,0).

Стримуючими факторами економічного зростання було зростання рівня збиткових підприємств, як наслідок зростання їх заборгованості, збільшення від'ємного сальдо торгівлі товарами та послугами за рахунок зменшення світового попиту на експортовані товари. Так чистий експорт у 2008 році становив -6,3%, що на 2,8 % менше ніж у 2007 році [16].

Протягом січня 2009 року інфляційний тиск зберігався на високому рівні. Індекс споживчих цін становив 102,9%, що було зумовлено сезонним коливанням цін на продукти харчування та високими інфляційними очікуваннями економічних суб'єктів [17]. Але вже у подальших місяцях спостерігається стабілізація економіки країни та з'являються перші ознаки поступового пристосовування її до зовнішніх шоків. Так, починаючи з лютого місяця, з'являється стійка тенденція до зниження темпів інфляції.

Причиною зростання інфляції було, по-перше, зростання вартості паливно-мастильних матеріалів на внутрішньому ринку (8,2% у річному вимірі на 46%), по-друге, адміністративне підвищення акцизів на алкогольні та тютюнові вироби (9,5%); по-третє, підвищення тарифів на житло (12,3%), по-четверте, збільшення тарифів на послуги залізничного транспорту (7,7%) [18, с. 7].

Стабілізація економіки у подальші місяці (навіть дефляція у липні-серпні), відбувалась за рахунок таких факторів як високий урожай зернових культур; зниження світових цін на товарних ринках; спад внутрішнього попиту через зниження доходів населення та обмеженість споживчого кредитування, а також через девальвацію гривні; призупинення подорожчання імпортованих товарів, за рахунок стабілізації валютного курсу; адміністративне регулювання окремих цін та тарифів на послуги; зниження грошової маси на 5,5%

Економічне зростання протягом 2009 року характеризується падінням до рівня 84,9%, що на 15,1 в.п. менше ніж у 2008 році. Це зумовило подальше падіння зовнішнього попиту, спад інвестиційної активності за рахунок нестачі фінансових ресурсів, високі інфляційні очікування суб'єктів господарювання, значний дефіцит бюджету та низькі темпи відновлення довіри до банківської системи, різке скорочення внутрішнього попиту через падіння реальної заробітної плати населення. Крім того низькі темпи проведення структурних реформ в економіці, висока ресурсно- та енергозалежність були основними чинниками значно більшого економічного падіння, ніж в інших країнах.

Зважаючи на різке погіршення ситуації в реальному секторі, НБУ був вимушений пом'якшити реальні монетарні умови в IV кварталі 2009 року з метою стимулювання економіки. Це допомогло суттєво скоротити, з лагом близько одного кварталу, негативний розрив ВВП, який все ще стримуючим чином продовжував впливати на інфляцію. Саме завдяки значному розриву ВВП у I кварталі 2009 року (-12,6%) місячна базова інфляція в умовах девальвації гривні в IV кварталі 2008 року — I кварталі 2009 року на рівні 64% залишалася на низькому рівні (1,8-2,8%) [19].

У 2010 році в Україні вперше одночасно зростання ВВП перевищило бюджетні прогнози, а інфляція була нижчою, ніж очікувалося. Щодо інфляції реальний показник був кращим на 4% (при прогнозі 13,1% інфляція склала 9,1%), стосовно економічного зростання — на 0,8% (зростання 4,5% при прогнозі 3,7%).

Головним джерелом економічного зростання в Україні стали зростаючий зовнішній попит і накопичення запасів, що забезпечили в середньому в першому півріччі 10,9% приросту валової доданої вартості. При цьому фактор споживчих витрат мав значно менший вплив на зростання ВВП, сформувавши лише 1,7% його приросту в першому півріччі (0,4% і 3,0% в першому і другому кварталах відповідно).

Визначальний внесок у зростання споживчих цін у 2010 році здійснили ціни на продукти харчування та безалкогольні напої (5,7%) та підакцизні товари (1,2%). Інфляція попиту, яка характеризує вплив макроекономічної політики, не мала вирішального впливу на динаміку інфляційних процесів [20].

Отже, аналіз періоду фінансової кризи, так як і аналіз попередніх періодів, дає можливість ще раз переконатися, що прямої залежності між темпами інфляції та економічним зростанням немає.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідивши динаміку інфляційного процесу та економічного зростання можна стверджувати, що прямого та тісного зв'язку між цими двома категоріями не має. Більш того, опис всіх періодів розвитку економіки країни лише підтверджує класичну характеристику соціально-економічних наслідків інфляції, яка говорить про те, що саме помірні розміри інфляції не створюють суттєвих труднощів, а, навпаки, сприяє пожвавленню економіки. Дж.М. Кейнс із цього приводу писав, що періоди зростання цін підігрівають підприємницький дух, хоча він чудово розумів і всю обмеженість можливостей інфляційного стимулювання економіки. Негативні, а інколи катастрофічні наслідки інфляції, безумовно, переважають можливі позитивні моменти, і подібне трактування можна вважа-

ти традиційним та загальноприйнятим. Немає такої теоретичної концепції, яка б відкидала несприятливий вплив великої інфляції на економічний розвиток. Логічним щодо цього є висновок, що подолання великої інфляції має при інших рівних умовах слугувати важливою передумовою досягнення стійкого економічного зростання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лукінов І. Інфляційна політика, її руйнівні наслідки і шляхи їх подолання / І. Лукінов // Економіка України. — 1994. — №1. — С. 3-18
2. Кухарська Н.О. Економічне зростання як основа економічного розвитку / Н.О. Кухарська // Регіональна економіка. — 2007. — №2. — С. 22-32. (22)
3. Коломієць І.Ф. Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства в процесі його інтернаціоналізації: Монографія. / І.Ф. Коломієць / Ін-т регіональних досліджень НАНУ. — Львів, 2004. — 247 (243)
4. Мельник О.М. Фінансова криза та потреба відновлення економічного зростання в Україні / О.М. Мельник // Фінанси України. — 1999. — №5 — С. 40-45 (С. 43-44)
5. Петрик О. Історія монетарного розвитку в Україні / О. Петрик // Вісник Національного банку України. — 2007. — №1. — С. 2-16 (8-10)
6. Міщенко В.І. Особливості оцінки впливу монетарної політики на економічне зростання / В.І. Міщенко // Енергосбереження, енергетика, енергоаудит. — 2006. — №2. — С. 8-13 (С. 11)
7. Паливода К.В. Реальний стан економіки України: без інвестиційне зростання / К.В. Паливода // Фондовый рынок. — 2007. — №46. — С. 2-8 (С. 6)
8. Воротін В.Є. Макроекономічне регулювання економічного зростання в умовах трансформації економіки: стан і перспективи / В.Є. Воротін // Статистика України. — 2001. — №2. — С. 14-18. (С. 15)
9. Майєр Д.М. Основні проблеми економічного розвитку / Д.М. Майєр, Д.Е. Раух, А.С. Філіпенко; під ред. А.С. Філіпенка; пер. з англ. — К.: Либідь, 2003. — 684 с. (С. 642-644).
10. Блінов А. Макроекономічні підсумки року / А. Блінов // Вісник Центру. Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень. — 2003. — 29 грудня. — Число 214. / Електронний ресурс. — Режим доступу: www.icps.com.ua/publications/nl.html
11. Геець В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи/ В. Геець // Економіка України. — 2009. — №2. — С. 5-23 (10)
12. Економіка України: тенденції, оцінки, прогнози. — 2005. — січень. / Електронний ресурс — Режим доступу: www.case-ukraine.com.ua
13. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки — 2006: Монографія / За ред. О.С. Власюка. — К.: НІСД, 2006. — 576 с. (248)
14. Литвицький В. Макроекономіка / В. Литвицький // Финансовые риски. — 2007. — №4(49). — С. 11-27 (15)
15. Орленко О. Споживчий ринок України в умовах Інфляції/ О.Орленко // Вісник КНТЕУ. — 2009. — №3. — С. 15-25
16. Річний звіт НБУ за 2008 рік. / Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
17. Бюлетень Національного банку України квітень 2009. / Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
18. Литвицький В. Інфляційний детант / В. Литвицький // Вісник НБУ. — 2009. — №9. — С. 4-7.
19. Аналіз інфляції (грудень 2009 року). / Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
20. Аналіз інфляції (грудень 2010 року). / Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
21. Нікіфоров П.О. Дилема «інфляція — економічне зростання»: взаємозв'язок теорії та практики // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. — 2003. — №64-65. — С. 68-70.